

Издавачка куќа Готен
contact@gotenpublishing.com
www.gotenpublishing.com

За издавачот: Јасмина Мазгалиева

© Shurkamp Verlag Frankfurt am Main 2002
All rights reserved by Shurkamp Verlag Berlin

Превод од германски: Ксенија Чочкова

© фондација С. Фишер во име на Традуки

Дизајн на корица: КАПКА

Графичко уредување: Бранко Гаштеовски

Објавувањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, книжевна мрежа, на која ѝ припаѓаат Сојузното министерство за европски и меѓународни прашања на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската културна фондација Про Хелвеција, КултурКонтакт Австрија, Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска и фондацијата „С. Фишер“.

Ова издание финансиски го поддржа Министерството за култура на Република Македонија

СIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека
“Св. Климент Охридски”, Скопје

821.112.2-31

ХАЈН, Кристоф

Туѓиот пријател. Змејска крв / Кристоф Хајн ; [превод
Ксенија Чочкова]. - Скопје : Готен, 2012. - 176 стр. ; 17 см

Превод на делото: Der fremde Freund. Drachenblut / Christoph Hein

ISBN 978-608-4625-12-4

I. Hein, Christoph види Хајн, Кристоф

COBISS.MK-ID 90510090

traduki^Т

КРИСТОФ ХАЈН
ТУЃИОТ ПРИЈАТЕЛ
ЗМЕЈСКА КРВ¹

---

¹ Змејска крв - Според нордиската легенда и во Песната за Нибелунзите Зигурд/Зигфрид го убива змејот, се мие во неговата крв и на тој начин станува неповредлив (заб. на прев.)

На почетокот беше пејзаж.

Позадината кипарис зелена, тесна линија пред кристално светлечката празнина. Потоа мост, тој води над една бездна, над една клисура, длабоко долу поток. Приближувајќи се – помалку трчање, чекорење, речиси како движење на камерата - се покажува, кршлива е, урнатина. Две греди над дното без крај. Јас или личноста која што сум можеби јас, се колеба. Јас - да претпоставиме дека е така - разгледувам наоколу. Мојот придружник, неговото лице останува разлеано како во сон, маж, сигурно познаник, пријател ги крева дланките. Мораме од другата страна. Невозможно е да се вратиме назад. Мораме од другата страна на амбисот. Во длабочината кршливи карпи, жутиловки, и само насетувачки, водата. Стапнуваме на мостот. Јас се смрзнувам. На првите три-четири чекори нè придружува оградата на мостот, ја зграпчувам. Потоа завршува, раскршено, тапо издигнувајќи се во воздухот, ненадејно торзо. Мојот придружник, со едното стапало врз гредата, ми ја подава раката. Се турка нанапред, стоејќи по должината на гредата, едното стапало неколку сантиметри понапред, другото го влече по него. Јас ги соблекувам чевлите, ја зграпчувам неговата рака, левото стапало ја напипува почвата, гредата. Неговата рака е облеана во пот. Треба да ме пушти, си мислам. Секој за себе. Но тој се закатанчил за мојата рака, не ме пушта. Зјапам во шумскиот превој од другата страна, непрекинато за да не погледнам надолу. Поглед во длабочината. Знам дека ако погледнам надолу ќе паднам. Стоиме на почетокот, а гредата се чини како да нема крај. Полека се придвижуваме. Неочекувано движење во позадина, промена во кипарис зеленото. Непрепознатлива во треперењето на воздухот, потоа нагласено јасна во блеска-

вата празнина. Петмина тркачи доаѓаат од шумата, еден по друг. Носат кратки бели панталони и нивните спортски кошули се дополнети со рунски² знак. Сакам да му го свртам вниманието на тоа на мојот придружник. Зборувам, врекам, но не слушам ништо. Не можам да се слушнам себеси како зборувам. Тркачите се приближуваат до мостот. До нашиот мост. Се движат рамномерно, со елегантни, правилни движења на машини. Тие се млади, мускулести мажи со широки, блескави лица, задишани, но не напрегнати. Вчудоневидено откривам колку си личат, би можеле да се браќа. Петорка, која трча по распукнатиот мост. Треба да застанат, им викам. Мирно е. Моите усни безгласно се придвижуваат. Ме преплашува тоа што можам да ги препознаам лицата на тркачите. Немаат разлеано воздушно лице како мојот придружник. Можам јасно да ја препознаам секоја црта на нивните лица, маркантни машки лица со контури. Стигнуваат до мостот. Го задржуваат темпото. На втората греда јуришаат кон нас, покрај нас, кон брегот од другата страна. Ги гледам нивните рамномерни движења, нивните зазбивтано отворени усти, сепак сè е мирно. Безгласен настап. Мојот придружник цврсто ме зграпчил. Ноктите на неговите прсти копаат во мојата рака. Стоиме здрвено. Гредата, по која тркачите ја преминаа бездната сè уште се тресе, престанува. Би можеле да продолжиме. Или подобро да се вратиме. Но за нас нема враќање, мораме од другата страна. А тоа изгледа уште поневозможно. Потоа сликите исчезнуваат. Магла или сивило или ништо. И сега доаѓа тонот. Правилните чекори на тркачите, како часовник кој отчукува рамномерно. Клацкавата греда, тивко

---

² Руна - на архаичен германски означува тајна. Германска буква со магична функција (заб. на прев.)

потсвирнување на амплитуда. На крајот одекнувачки, висок тон. Без слика. Асинхрон.

Доцна, многу подоцна, обид за реконструкција. Репродукција на еден настан. Приближување полно со надеж. За да се фатам за нешто, за да сфатам. Неговата содржина останува несигурна. Сон. Или далечен спомен. Слика, за мене недофатлива, најпосле неразбирлива. Сепак постои и се смирува во неименуваното, необјаснивото, кое што сум јас. Конечно исчезнува желбата. Помина. Надреалната реалност, моите налепници од секојдневието се истиснуваат над неа, шарени, гласни, заборавливи. Спасоносни. И само стравот, истрпената беспомошност останува во мене, несфатлива, неизбришлива.

И утрото на погребот бев неодлучна дали треба да одам. А бидејќи не знаев каква одлука би донела до пладнето, го земав повеќесезонскиот мантил од орманот. Беше тоа темносин мантил, речиси црн, со крзнена зајачка јака. Секако не беше најсоодветното парче облека за еден летен ден, но не сакав цело време да шетам наоколу во темен костум. А не ми се чинеше ни соодветно да се појавам во светол фустан на гробиштата, во случај да одлучам да одам. Мантилот беше компромис. Во случај навистина да решам да одам. Го префрлив преку раката, пред да ја заклучам вратата од станот.

Морав да го чекам лифтот. Офицерот од станот на госпоѓа Рупрехт стоеше пред двете врати на окното на лифтот. Непрестајно ги притискаше двете копчиња. И тој носеше мантил префрлен преку раката, еден вид воена кабаница. Можеби не беше во армијата, туку во полицијата. Не знам да ги разликувам униформите. Под пелерината сиркаше чанта, дипломатски куфер. Ми кимна кога дојдов, и потоа повторно им се наврати немо на копчињата на лифтот. Со врвот на чизмата нервозно отчукуваше одреден такт.

Некаде во длабочината на окното слушнав шумови, вибрирање на челичните сајли, ветување за посакуваната промена, надеж која го продолжува трпението. Потоа се појави светло зад малиот стаклен прозорец. Офицерот ја повлече вратата и се качи во полниот лифт. Со нескладниот мантил префрлен преку раката се бутнав зад него. Неподвижните лица станаа поодбивни. Молчеливо возење во длабочината. Лифтот застана двапати, но никој не го напушти и никој не влезе во него. Ги зјапав немо лицата, оние најблиску

до мене, и бев исто толку немо и директно набљудувана. Меѓусебно запознавање со сите сетила, непосакувано, особено непријатно за сетилото за мирис.

Кога стигнавме долу, фрлив поглед врз поштенските сандачиња. Имаше само весници, поштата доаѓаше подоцна. На црната табла сè уште висеше некрологот. Образец, на кој со сино пенкало беа испишани името, гробиштата и времето. Некој ја закачил картичката со шпенадла. Најверојатно хаусмајсторот. Сигурно го добил некрологот по пошта. Некогаш ќе добие ваков некролог за секој што ќе умре тука. И тоа ќе биде, покрај поправената чешма, и заглавената брава на вратата, којашто тој повторно ќе ја отвори со шрафцигер и силно движење на рамената, единствениот личен контакт, кој ќе го има со потстанарите.

Не верувам дека овој некролог му значи нешто на некој друг. Во мојата зграда умираат премногу луѓе. Тука живеат едноставно премногу стари луѓе. Тука, во влезот на зградата секој месец висат црно порабени картички, три-четири дена, додека не ги скине некој. Не верувам дека Хенри овде освен мене познавал и некој друг. Сигурно ќе ми кажеше.

Мантилот го ставив назад во автомобилот и се одвезов до клиниката.

Под мојата врата лежеше писмо. Шефот ме молеше попладнето да отидам со него кај градоначалникот. Бараше термин, бидејќи комисијата за станови ѝ скратила два стана на клиниката. Нашиот контингент никогаш досега не бил ограничен во станбен простор. Собите ни се потребни за новите медицински сестри коишто треба да ги донесеме од провинција. Подготвени се да почнат кај нас само доколку им обезбедиме соба во Берлин. Не знам зошто требаше и јас да одам. Можеби претпоставуваше дека јас сум

сè уште социјално одговорна за синдикатот. Јас ја предадов функцијата минатата година. Можеби му беше потребно само друштво. Шефот на одделот беше познат по тоа што уживаше да настапува со придружба. Требаше веднаш да му се јавам.

Во осум и петнаесет се појави Карла, сестрата. Како и секогаш јурна во мојата соба и рече дека задоцнила малку, да, знам, заради децата. Карла секој ден задоцнува малку и секогаш ги посочува децата. Можеби ги споменува децата со претпоставка дека ќе разбуди грижа на совест кај мене. Таа е од оној тип на жени кои непоколебливо цврсто се држат за мајчинската улога. Доброчудна топла среќа, неа не дозволуваме да ни ја земат, бидејќи знаеме зошто живееме. За децата, кои живеат за децата, и тие за нивните деца. Очигледно човештвото е поставено врз тој магичен круг. Продолжување на генерацијата - резултат на погрешни премиси. Гаволот како мајстор на силогистиката. Тоа би можело да биде симпатично будење. Но пред сè имаме смисла за живот. Карла во секој случај. Таа исто така точно знае зошто мојот брак заврши со развод. Таа е убедена дека маж ми ме напушти затоа што не му родив дебели деца, или бидејќи немам големи цицки, или бидејќи не се шминкам.

Кога Карла го отвори плакарот со алишта и го виде мојот мантил, ме праша дали ќе одам на погреб. Сега си се лутев себеси што не го оставив во автомобилот. Нејзиното прашање одлучи за моето одење на гробишта попладнето. Сите размисли паднаа во вода поради оваа несмасност. Чувствував како однатре ме згрчува оваа лутина. Сега дојдоа вообичаените забелешки, роднина, ах, пријател, да, тоа е лошо, млад бил, ах, премногу лошо е тоа, колку добро Ве разбираам, изгледате многу бледо. Јас се занимавав со

документација. Карла сега се пресоблекуваше. Бидејќи во претсобјето имаше картотеки и ормани, нашиот гардеробер го поставија во мојата соба. Па така и сестрата мораше да се пресоблекува, да се мие, и да се чешла тука. Карла го негува своето тело многу темелно. Способна е со часови да се фрцка со својот градник пред мене, занимавајќи се со своите нокти или со некоја крема за кожа. Еднаш ми кажа дека е испотена, израз кој ми предизвика мачнина. Додека Карла се пресоблекуваше му се јавив на стариот. Му реков дека морам да одам попладнето на погреб. Не ми одговори ништо. Ми олесна што не се обиде да ми искаже сочувство. Му кажав и дека мојата нова колешка од одделот за очно нè застапува сега во синдикатот. Беше толку нова што не можеше да најде убедлив изговор да не го прифати изборот на оваа функција. Му реков на шефот дека е помлада и поубава. Тој изглуми налутен и зборуваше за мојот шарм, на кој паѓал отсекогаш. Потоа ја спушти слушалката. Карла отиде во претсобјето. Подоцна чув како ја отвора вратата и ги повикува пациентите.

Кратко пред ручекот кај мене дојде господин Доје. Тој има седумдесет и две години и е Хугенот.³ Оженет е со парализирана жена, но тоа не го спречува да спие со неа, како што кажува тој. Ужива да раскажува за својот сексуален живот. Најверојатно тоа е и причината, поради која се појавува тука секоја недела. Не е болен. Седи пет минути кај мене, дрдори какво момче бил и сè уште е. Потоа го бркам и тој седнува кај Карла или во чекалницата за да продолжи да раскажува. Претходната недела ми донесе кармин. Ме притискаше

---

³ Хугеноти - протестанти кои емигрирале од Франција, по 1685 година. Во 1700 речиси секој трет жител на Берлин бил Хугенот (заб. на прев.)

веднаш да го ставам. Кога го свртев, беше тоа мал, темно црвен фалус од вештачки материјал. Нему тоа му се чинеше многу смешно. Рече дека ние двајца си знаеме, нам нема потреба некој друг да ни раскажува. Тој е валкано, одвратно и многу љубезно момче. Има денови кога многу добро го поднесувам и го слушам. Понекогаш ми се повраќа од него и набрзина го бркам.

Денес зборуваше само за погребот каде што ќе одам. Зборувал со Карла и глупавото суштество му раскажало. Сега сакаше да знае колку добро го познавам Хенри и дали сум „се онадела“ со него. На крајот повторно седна кај Карла. Карла често се жали дека ја фаќа, но јас не сум сигурна дека тоа не ѝ се допаѓа. Мислам дека им припаѓа на онаа група жени со кои мажот може да си дозволи сè, едноставно, само затоа што е маж. Во секој случај нема да го прекорувам стариот Доје како што бара Карла. Таа е возрасна жена и може да зборува во свое име. Зошто јас заради неа да повредам еден тажен старец кој само сака да го убие времето кај нас додека да почне програмата на телевизија.

За време на ручекот видов дека шефот веќе ја донел на маса новата колешка. Ми намигна од далеку и ми посочи кон неа. Јас седнав на моето место и ја сркав супата со зеленчук. Колегите знаеја за погребот и ми поставија по некое прашање од учтивост. Но всушност никого не го интересираше и наскоро повторно зборувавме за вообичаените работи. На еден колега од одделот за рендген пред три недели му го украдоа автомобилот. Го имаше два или три месеци и го купи за двојно поголема вредност⁴. Полицијата му објасни

---

⁴ Во ГДР најчесто се купувале користени автомобили, затоа што за нови се чекало многу долго. Затоа биле продавани за двојно повисока цена од реалната (заб. на прев.)

дека е невозможно повторно да го најдат автомобилот, и го упатија во осигурителната компанија. А осигурителната компанија сака да му надомести само дел од вредноста. Од пред три недели не зборува за ништо друго, а и повеќето колеги се жештат на темата. Мислам дека кога би го фатил крадецот на неговиот автомобил би го убил на лице место. И Хипократовата заклетва си има свои граници. Како сè.

По јадењето отидов на кафе со Ане. Ане е три години постара од мене. Беше забарка и пред неколку години мораше да се откаже од професијата. Нејзините рачни зглобови се подложни на воспалување. Студираше повторно, и сега прави анестезија. Има четири деца, и маж кој ја силува секоја втора недела. Инаку редовно водат љубов и тоа добро, како што вели таа, но одвреме-навреме ја силува. Потребно му е тоа, вели таа. Не сака да се разведе, заради децата и од страв да не остане сама. И така ја прифаќа ситуацијата. Кога пие алкохол, плаче и го колне својот маж. Но останува кај него. Држам дистанца кон неа. Напорно е да си пријателка со жена која ги прифатила понижувањата. Маж ѝ, исто така доктор, е четиринаесет години постар од неа. Сега чека тој да остари. Сенилноста како надеж. Постојат и побесмислени очекувања.

Во кафулето Ане е вистинска дама. Госпоѓата докторка си го пие своето кафе. Вообичаен флерт со сопственикот. Кога би ја допрел со раката по рамената веројатно би затреперела. Го покажува својот нов костум, црн со виолетов шал. Маж ѝ ѝ го купил вчера. Ми раскажа дека бил ужасно скап, но маж ѝ го платил без приговор. Заслужен подарок. Сирота Ане. Можеби треба да го позајмам костумот од неа. Би бил посоодветен за на гробишта од дебелиот мантил. Од друга страна како да се справам со нејзините силувања. Господ знае дека заслужила самата да си го носи.

Зборуваше за читањето на некој поет во една црква каде била минатата недела. Како што раскажуваше се поставиле жестоки прашања и поетот со сè се справил дипломатски и како на шега. Се мачев да не зјапам во нејзината чинија со колачи. Го јадеше третото парче. Кога би изгубила макар и глас на тоа, очите веднаш би ѝ се наполниле со солзи. Знам дека е така и затоа молчам. Не може да ѝ се помогне. Ако сака нека лапа колачи, нејзината фигура ѝ го дозволува тоа.

Порачавме уште по еден коњак. Потоа се збогував. Го земав својот мантил од клиниката. Карла зборуваше на телефон со некој пациент и возбудено ми даде знак да почекам. Јас ѝ сигнализирав дека се брзам и исчезнав.

На пладне улиците се празни. Можев брзо да возам. По пат застанав во една цвеќарница и купив девет бели каранфили. Колку повеќе се приближував до гробиштата, толку попритеснето се чувствував. Ми текна дека не мислев на Хенри во текот на целиот ден. Сепак и сега можев да мислам само на едно нешто: дека треба да го задржам во споменот. Сè уште можев да се вратам и да отидам дома, да го земам фотоапаратот и да фотографирам некаде. Имав слободно попладне и Хенри сигурно не очекуваше дека ќе му дадам „последна смотра“. Погребите и посетите во болница на познаниците за него беа нешто како туѓите брачни караници кои мора да ги слушаме. Непријатни се и нè прават пасивни. Изгубено време. Атавистички култ кон мртвите. Непризнаена игра со една вечност, од која сè уште не сме се откажале. Или пакосно триумфирање: кој кого ќе го однесе во гроб. И, на крајот на краиштата, има погребални институти кои професионално завршуваат сè, оптимално. Зошто тогаш личното присуство? Заедничка припадност со трупот? Од каде потекнува интересот да бидеме присут-

ни на закопувањата, запалувањата. Да мораме. Сигурно не е тој, кого сме го сакале. Се надевав дека ќе го погребат Хенри во Дрезден. Дрезден е далеку и ќе ми беше полесно да одлучам да не одам.

Моторот почна да тропа. Го ставив менувачот во лер и двапати притиснав на педалата за гас. Да не заборавам подоцна да наполнам бензин.

Го оставив автомобилот во една споредна улица, иако имаше доволно места за паркинг и пред гробиштата. Неколку секунди неодлучно поседев во автомобилот, без да размислувам за што било. Потоа ги земав цвеќињата, мантилот го префрлив преку рамениците.

Уште на капијата на гробиштата ги видов луѓето. Стоеја пред капелата и чекаа. Имаше две групи. Веројатно доцнеште погребалното претпријатие, и секоја група чекаше да биде повикана и да се подготви. Во истиот момент ми стана јасно дека не познавав никого од роднините на Хенри. На која група ѝ припаѓав? Со мојата аверзија кон погребите би било многу смешно доколку учествувам во погребната церемонија на некој целосно непознат труп. Но не знаев кого би можела да прашам. Не знаев како би требало да прашам. Простете, на кој труп му припаѓате?

Се надевав дека ќе го најдам колегата на Хенри, едно познато лице како залог за моето оправдано присуство. Но не го видов. И бидејќи останав да стојам, сите зјапаа во мене. Непријатното чекање на церемонијата, збунетите, придушено водени разговори за мртвиот, иднината, судбината, превртливото време. Можностите за конверзација се ограничени, разговорот може веднаш да се прекине кога ќе се појави нова личност. Спасувачки настап, сега може само молчеливо да се набљудува.

Ги извадив цигарите од чантата, и сепак веднаш ги вратив назад. Пепел на пепел, но пушењето сигурно не е пожелно.

Сè уште зјапаа во мене. Очигледно нè придвижуваше истото прашање: Кому, на кој труп му припаѓам јас. Требаше ли сега да се поздравам. Со кого. Отидов во цвеќарницата, која стоеше зад лакот на портата. Засвони едно свонче на вратата. Просторијата влажна, поплочена заобленост, зелени растенија и бели панделки. Бисерни ленти ја делеа продавницата од задните простории. Низ излогот ги гледав групите кои чекаа пред капелата. Дојде продавачката, исушена жена, облечена во црно, со длабоки брчки околу устата. Неопходност на работата, близината до смртта.

Повелете?

Погледна во мојот букет со каранфили.

Можете ли да ми кажете, која погребна церемонија се одржува сега?

Прашајте го клисарот.

Нејзиниот глас звучеше изморено. Сега го знаеше она што претходно го насетуваше, дека нема ништо да купам.

Каде можам да го најдам клисарот?

Таму некаде.

Покажа во насока на гробиштата. Потоа се врати и ме набљудуваше, стоејќи во завесата од бисери, сè додека не ја напуштив продавницата.

Надвор ги набљудував излозите и размислував што треба да направам. Можеби бев на погрешните гробишта, можеби Хенри веќе го погребале на некое друго место. Во стаклото од излогот видов дека се отвори вратата на капелата. Се свртев. Оттаму излезе маж, беше мал и имаше накривен врат. Рече нешто, но јас не го разбрав. Една група се придвижи и остана да стои на неколку чекори од капелата. Тргнав

кон нив. Кога сакав да му се обратам на малиот човек, тој ме праша дали сум тука за „церемонијата на Хенри Зомер“. Јас кимнав. Тој рече дека ќе почне за неколку минути.

Стоев среде една група од околу дваесет луѓе, која сега ме набљудуваше подиректно од претходно. Го поднаместив мојот мантил и наизменично ги набљудував моите цвеќиња и врвовите на чевлите.

Кога се отворија двете крила на капијата моравме да се тргнеме настрана. Четири мажи донесоа еден ковчег, зад кој три момчиња, ниту еден постар од дваесет години, одеа со долги распуштени коси. Ги набљудував. Еден од младите мажи го забележа мојот поглед. Ја крена главата, во еден момент ме погледна директно во очи и ми се расклешти. Се свртев. Крилата на вратата се затворија за веднаш потоа повторно да се отворат. Тешкиот церемонијал на смртта. Малиот, накривен човек со придвижување на раката нè упати внатре. Влегов зад другите. Пред олтарот стоеше ковчегот. Накривениот човек ги зема венците и цвеќињата и ги стави околу пиедалот. Аранжман, ги одмеруваше, ги сортираше. Венците централно, ги измазни грижливо двете испечатени ленти. Моите каранфили исчезнаа некаде.

На првата клупа седеше жена со две деца. Беше во средината на своите триесетти години. Забележав дека ме набљудува, и набрзина отидов на една од задните клупи. Преку еден звучник одекна тивко крцкање, потоа се слушаше шумолењето на жлебовите на плочата, едно правилно и постојано надоаѓање и заминување, треперење во воздухот. Потоа се надоврза музиката од оргулата. Фуга, многу гласна. Малиот маж, клисарот, го намали тонот. Седеше напред на еден стол, до грамофонот. Една малечка врата во висина на олтарот се отвори и оттаму влезе свештеник. Отиде до

еден пулт, ја стави книгата врз него и потоа се чинеше како да се моли. По некое време ја крена главата и погледна кон клисарот. На крајот се накашла воздржано. Клисарот забележа, грижливо ја намали музиката, ја тргна иглата од плочата. Музиката заврши со тивко крцкање. Потоа зборуваше свештеникот. Зборуваше за Хенри. За момент ми падна на памет луда мисла, дека ги чита неговите лични податоци затоа што има намера да го вработи. Беа тоа милозвучни, избрани, пријателски зборови, кои тој ни ги кажа, а имаше и убав глас. И се обрати на вдовицата. Тоа беше младата жена со двете деца во првиот ред. Се прашував дали жената го забележа нежниот глас на свештеникот. Тој имаше возбудливо пријатен глас. Зрачеше со сигурност и самосвесност. Сигурно беше суетен. Дали и еден свештеник ја изневерува својата жена? Ја прелистував црковната книга за пеење која лежеше на моето место. Пропишани песни, пропишани гестови. За секој повод коректно однесување. Предноста на вековната традиција. Без грижи со костимот. Ако некогаш треба да се збогувам, ти не се збогувај од мене. Смртта како враќање дома. Не знаев дека Хенри бил верник. Претпоставувам ни тој самиот не знаел. Коректурата на преживеаните. Ако мојот труп падне во рацете на некоја индиска секта најверојатно ќе се претвори во пепел на индиски начин. Клисарот повторно ја врати иглата на плочата. Штета радо ќе го слушав свештеникот и понатаму. Тој зборува добро, ќе речеше баба ми, кога ќе ѝ се допаднеше некој маж. Зборува добро, господинот свештеник. Сигурно ќе ѝ се допаднеше.

Жената на Хенри ја држеше главата наведната. Само одвреме-навреме им дошепнуваше нешто на децата. Претпоставувам ги опоменуваше. Можев да ѝ го видам само грбот.

Музиката заврши, клисарот го исклучи грамофонот. Потоа се слисти низ малата врата, низ која претходно влезе попот. Ја отвори и мавна со раката. Четворицата мажи со измрсени цилиндари кои го изнесоа и првиот ковчег од капелата, се појавија и се наредија. Подгрбавеното човече набрзина ги раскрена венците и цвеќињата. И додека свештеникот, држејќи ја својата книга во левата рака, отиде до вдовицата на Хенри, ѝ ја подаде раката и ѝ шепна нешто, мажите со вешти движења на рацете го кренаа ковчегот и го ставија врз своите рамена. Тргнаа неколку чекори, потоа клисарот ги запре. Очигледно нешто како *Maître de plaisir* на тагата. Свештеникот се нареди заедно со жената и децата зад ковчегот. Сега станаа и другите гости, ги земаа своите венци и цвеќиња и се наредија. Придружба. Бидејќи седев на последната клупа, сите стоеја подготвени да одмаршираат, кога конечно ги дофатив моите каранфили. Врз црното платно делуваа исушено. Клисарот ги беше отворил крилата на вратата и им даде знак на носачите на ковчегот.

Патот до гробот се чинеше бесконечен. Носачите на ковчегот постојано тргнуваа по нови патеки меѓу редовите гробови. Ми беше топло, но не сакав сега да го соблечам мантилот. Потоа го видов ископаниот гроб. Ковчегот го поставија на дрвени дебели штици, кои лежеа врз дупката. Потоа мажите ги одмотаа ремените за носење, ги протнаа под ковчегот и ги ставија преку рамената. Еден ги отстрани штиците, додека го држеше ковчегот со ременот. Полека го спуштија во земјата. Јас се наместив така за да можам да ја набљудувам жената. Постојано им зборуваше на бледите деца. Свештеникот ги поведе кон една метална корпа со земја. Тој самиот зема грст земја и ја фрли врз ковчегот. Потоа жената дојде до гробот, по неа децата. Се наредија околу

отворената јама. Секој кој ќе фрлеше земја им се приклучуваше, им поддаваше рака или ги прегрнуваше.

Бев зачудена колку тивко паѓаше земјата врз дрвениот ковчег. Беше тоа лесно шумолење, а јас мислев дека ќе затропа. Грутки земја кои ќе затропаат по капакот на ковчето. Некаде бев прочитала такво нешто. Раката ми беше валкана. Не знаев како да ја исчистам. Ми се чинеше несоодветно да ги истресам рацете една од друга. Па така само лесно ги истрив прстите, што помогна малку. Кога ѝ ја подадов раката на жената на Хенри ја почувствував земјата. Се погледнавме. Нејзините очи беа неподвижни, поглед исполнет со тага и омраза, како да сакаше да си го вреже засекогаш моето лице. Неубава, огорчена жена, која постојано го преиспитува својот живот за да го најде виновникот за сета баналност и избледени надежи. Ќе те удри, си реков, ќе ти удри шлаканица на отворениот гроб на нејзиниот маж. Мислата ме развесели. Со едно брзо движење ѝ ја отргнав раката и поминав покрај децата. Потоа свештеникот ми ја подаде раката. Чекав да ми каже нешто, некоја безначајна реченица со својот мек глас. А тој само ми ја стисна раката и ме погледна со рутинирана сочувствителност. Штета, господине свештеник. На неколку чекори од гробот одново се собираа нажалените гости. Таму го чекаа крајот на церемонијата, жената, децата. Поминав набрзина покрај нив и само се надевав да не го згрешам патот. Бев убедена дека го чувствував погледот на жената врз мојот грб. По едно скршнување од патот конечно го соблеко мантилот и го ставив преку раката, при што се свртев. Видов само гробови и неподвижни испрашени дрвја.

Потоа се возев бесцелно со автомобилот низ градот. Подоцна во едно кафе во близина на мојот стан пиев коњак и се обидував да се присетам на Хенри. Сакрален чин, си

помислив дека му го должам ова. Двајца мажи дојдоа на мојата маса и седнаа. Сакаа да разговараат со мене. Беа пијани. Едниот имаше темноцрвена крастава дамка на десната јаболкница. Нарачаа ракија за себе и за мене. Јас одбив. Сакав да мислам на Хенри, на мртвиот Хенри, на еден погреб, на мекиот, возбудлив глас на свештеникот. Потоа се откажав.